

Karolina Sidorska

Zapis windykacyjny

- sposób na krótsze postępowanie spadkowe

Collection clause - method for shorten inheritance proceeding

I. WSTĘP

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie i analiza instytucji zapisu windykacyjnego wprowadzonego do polskiego porządku prawnego ustawą z 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy- Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 85, poz. 458)¹, która weszła w życie 23 października 2011 roku.

Zapis windykacyjny to rozrządzenie testamentowe, mocą którego spadkodawca postanawia, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku, którą jest w prawie polskim chwila śmierci spadkodawcy². Przed wprowadzeniem instytucji zapisu windykacyjnego było rozważane czy zapisowi zwykłemu nie należy przydzielić roli wiodącej, a wykorzystanie drugiego zapisu byłoby wyjątkiem i wymagałoby klarownego oświadczenia spadkodawcy³. Ustawodawca jednak nie wprowadził takiego rozwiązania, a co za tym idzie obecnie oba zapisy występują równoważnie. Wraz z wejściem w życie

nowelizacji prawa spadkowego powstała możliwość rozrządzenia w testamencie poszczególnymi składnikami spadku na rzecz konkretnych osób.

II. PROBLEMATYKA ZAPISU WINDYKACYJNEGO

Zapis windykacyjny może być ustanowiony wyłącznie w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego, co ma na celu wyeliminowanie prób posługiwania się testamentem sfalszowanym. Umieszczenie zapisu windykacyjnego w innej formie testamentu (np. holograficznym czy żołnierskim) nie będzie uznane za ważne, choćby spadkodawca jasno określił rozrządzenie na wypadek śmierci. Sporządzając akt notarialny należy dokładnie wskazać, że chcemy ustanowić na rzecz określonej osoby dany przedmiot jako zapis windykacyjny. Użycia terminu „zapis zwykły” wymaga testament sporządzony w formie aktu notarialnego, nawet gdy nie będzie zawierał postanowienia ustanawiającego jakiegokolwiek

¹ Nowelizacja ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 18.3.2011r., (Dz. U. z 2011 r. Nr 85, poz. 458).

² H. Witczak, *Zmiany w prawie spadkowym-zapis windykacyjny*, „Monitor Prawniczy”, 20/2011, s. 3.

³ J. Górecki, *Zapis windykacyjny-uwagi de lege ferenda*, [w]: *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*, Kluczbork 2007, s. 134.

inny zapis⁴. Termin „zapis” w jakimkolwiek innym testamencie będzie równoznaczny z ustanowieniem zapisu zwykłego.

a. Przedmiot zapisu windykacyjnego

W artykuł 981¹§ 2 k.c.⁵ został wskazany zamknięty katalog dotyczący tego, co może być przedmiotem zapisu windykacyjnego. Gdy ustanowiono zapis windykacyjny co do rzeczy niezajdującej się w katalogu, należy przyjąć nieważność takiego rozrządzenia. Zapis windykacyjny powinno cechować ściśle określenie przedmiotu zawartego w testamencie, które umożliwi, już po śmierci testatora, stwierdzenie jaka rzecz należy do zapisobiercy windykacyjnego. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być rzecz oznaczona co do tożsamości, bowiem rzecz oznaczona co do gatunku tworzy problem co do identyfikacji i wyodrębnienia. Należy pamiętać, że spadkobierca ma obowiązek co najwyżej wydania rzeczy, więc przedmiot zapisu windykacyjnego powinien posiadać własne cechy indywidualne (np. brązowa skórzana torebka, zielone papierowe pudełko). Przedmiotem zapisu może być także zbywalne prawo majątkowe. Jednak z art. 981¹§2 pkt 2 k.c. wnioskujemy, że nie chodzi tylko o prawa rzeczowe sensu stricto, ale także o inne prawa majątkowe. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być wierzytelność oraz wierzytelność, która przysługuje spadkodawcy co do osób trzecich. Przedmiotem zapisu może być przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rol-

ne. Choć ustawodawca wymienił tylko dwie wyodrębnione masy majątkowe, teoretycznie można dopuścić jako przedmiot zapisu windykacyjnego spadek nabyty wcześniej przez spadkodawcę⁶. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być służebność gruntowa oraz służebność osobista. Należy pamiętać, że nie można przekazać zapisem windykacyjnym określonej kwoty pieniężnej, a także spadkodawca nie może ustanowić na rzecz zapisobiercy windykacyjnego dwóch rzeczy tak, aby po jego śmierci uprawniony sam dokonał wyboru przedmiotu.

Nieruchomość obciążona powinna należeć do spadku i spadkodawca nie może być zobowiązany do jej zbycia, aby zapis windykacyjny był skuteczny⁷. Otwarcie spadku to chwila, w której przedmiot zapisu windykacyjnego powinien należeć do spadkodawcy oraz nie powinno być ważnego zobowiązania do jego zbycia. Przedmiot majątkowy, który miał być obciążony użytkowaniem lub służebnością w chwili otwarcia spadku powinien należeć do spadku. Jeżeli nie mają miejsca takie sytuacje to zapis windykacyjny uważa się za bezskuteczny.

b. Warunek i termin przy zapisie windykacyjnym

Zastrzeżenie warunku lub terminu dla zapisu windykacyjnego uznaje się za nieodnoszące żadnego skutku. Jeśli spadkodawca sporządził testament z zapisem windykacyjnym ustanowionym pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, to warunek i ter-

⁴ J. Turlukowski, *Zapis windykacyjny Komentarz*, Warszawa 2011, s. 18.

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., *Kodeks cywilny* (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.) dalej jako k.c.

⁶ W. Żukowski, *Projektowane wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego prawa spadkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, 2010, z. 4., s. 1033.

⁷ J. Turlukowski, *Zapis...*, op. cit., s. 35.

min należy uważać za nieistniejący. Tak samo traktuje się ziszczenie warunku lub nadejście terminu przed otwarciem spadku.

Zapis windykacyjny jest nieważny jeśli z treści testamentu wynika, że bez zastrzeżenia warunku lub terminu zapis w ogóle nie powstałby. Ustawodawca przewidział konwersję nieważnego zapisu windykacyjnego ze względu na zastrzeżenie warunku lub terminu na zapis zwykły uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, chyba, że co innego wynika z treści testamentu lub okoliczności⁸.

c. Zdolność bycia zapisobiercą windykacyjnym

Zapisobierca windykacyjny powinien mieć zdolność do nabywania przedmiotu zapisu. Osoba fizyczna winna żyć w chwili otwarcia spadku, a osoba prawna winna istnieć w chwili otwarcia spadku. Wyjątkiem jest nasciturus (dziecko poczęte a nienarodzone). Może być ono zapisobiercą windykacyjnym, ale pod warunkiem, że urodzi się żywy. Zapisobiercą windykacyjnym może być także fundacja ustanowiona przez spadkodawcę w testamencie, ale jeśli zostanie wpisana do Krajowego rejestru Sądowego w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu. Zapis windykacyjny może być ustanowiony na rzecz jednej lub kilku osób, a także kilka osób może być współwłaścicielami przedmiotu zapisu windykacyjnego, który nie może być podzielony.

Zapisobierca windykacyjny może być uznany za niegodnego. Dotyczy to osoby,

która dopuściła się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy, podstępem lub groźbą nakłoniła spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sposób przeszkodziła mu w dokonaniu jednej z tych czynności lub umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego⁹.

Można powołać (podstawić) zapisobiercę windykacyjnego na wypadek, gdyby ustanowiony zapisobierca z zapisu windykacyjnego nie chciał lub nie mógł być zapisobiercą. Nie można dokonać tzw. podstawienia powierniczego¹⁰. Do zapisu windykacyjnego można zastosować instytucję przyrostu. Jeżeli spadkodawca powołał kilku zapisobierców windykacyjnych, a jeden z nich nie chce lub nie może być zapisobiercą, przeznaczony dla niego przedmiot, w braku odmiennej woli spadkodawcy, przypada pozostałym zapisobiercom w stosunku do wielkości przypadających im przedmiotów z zapisów windykacyjnych¹¹.

d. Zapis windykacyjny a postępowanie spadkowe

Główną zaletą zapisu windykacyjnego jest pełna realizacja woli spadkodawcy, bowiem on sam decyduje jakie przedmioty ze swojego majątku przekazać na rzecz konkretnych osób. Osoba, którą spadkodawca będzie chciał obdarować uniknie długiego postępowania sądowego.

⁸ J. Turtłukowski, *Zapis...*, *op. cit.*, s. 41.

⁹ zobacz szerzej: art. 928§1 k.c.

¹⁰ polega na tym, że spadkodawca w testamencie zobowiązuje spadkobiercę do zachowania nabytego spadku i do pozostawienia go innej osobie.

¹¹ J. Turtłukowski, *Zapis...*, *op. cit.*, s. 47.

Osoba, której zostanie zapisana określona rzecz, dziedziczy już w chwili śmierci testatora, bez konieczności podejmowania jakichkolwiek dodatkowych działań. Po wszczęciu postępowania spadkowego możliwe jest wydanie postanowienia stwierdzającego nabycie określonego przedmiotu. Postanowienie takie zatwierdza nabycie określonej części majątku spadkowego, przez co gwarantuje pewność obrotu prawnego. Prowadzenie postępowania spadkowego odnośnie całego majątku spadkodawcy jest zatem dla stwierdzenia zapisu windykacyjnego zbędne.

Osoba, na rzecz której został ustanowiony zapis windykacyjny, może zapis ten przyjąć albo odrzucić. Nie jest możliwe przyjęcie zapisu windykacyjnego wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu zapisu windykacyjnego można złożyć w terminie do 6 miesięcy od dnia, w którym zapisobierca windykacyjny dowiedział się o ustanowieniu na swoją rzecz zapisu windykacyjnego. Jeżeli zapisobierca windykacyjny w tym okresie nie złoży oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu zapisu windykacyjnego, to uważa się, że przyjął zapis windykacyjny. Natomiast stwierdzenie nabycia rzeczy lub prawa z zapisu windykacyjnego należy do kompetencji sądu lub notariusza. Oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu zapisu windykacyjnego nie można odwołać. W grę mogą wchodzić reguły dotyczące złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu zapisu windykacyjnego pod wpływem błędu lub groźby¹².

III. PODSUMOWANIE

Podsumowując, większość przepisów re-

gulujących problematykę zapisu windykacyjnego nie powinna wywołać trudności, jednak zastrzeżenie o możliwości ustanowienia zapisu windykacyjnego tylko w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego, może spowodować rzadkość korzystania z tej instytucji. Możliwość ustanowienia zapisu windykacyjnego we wszystkich formach testamentów w pełni odzwierciedliłaby wolę testatorów, aczkolwiek wiązałoby się to z rozszerzeniem numerus clausus przedmiotów zapisu windykacyjnego, a także istnieniem prymatu zapisu windykacyjnego nad zapisem zwykłym.

Zapis windykacyjny umożliwia swobodę testowania, gdyż zapisobierca windykacyjny nabywa przedmiot zapisu już w chwili śmierci testatora, przez co unika długiego postępowania sądowego. Należy zauważyć, że często takie postępowanie trwają miesiącami, spadek, który wakuje niejednokrotnie ulega zmniejszeniu, spada jego wartość, przez co tracą nie tylko spadkobiercy, ale także wierzyciele czy zapisobiercy. Oczywiście, iż jest to instytucja znacząca dla polskiego prawa spadkowego, częściowo rozwiązała problem braku możliwości rozrządzenia swoim majątkiem na rzecz konkretnych osób, przez co można ją określić jako sposób na krótsze postępowanie spadkowe.

SŁOWA KLUCZOWE

zapis windykacyjny, przedmiot zapisu windykacyjnego, testament, rozrządzenie, postępowanie spadkowe.

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono ogólną problematykę zapisu windykacyjnego, jego przed-

¹² *Ibidem*, s. 52.

miot, istotę, ale także pochyłono się nad znaczeniem tejże instytucji dla polskiego prawa spadkowego. Zapis ten rozszerzył swobodę testowania, bowiem spadkodawca może rozrządzić w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego poszczególnymi składnikami spadku na rzecz konkretnych osób.

Zapisobierca windykacyjny dziedziczy już w chwili otwarcia spadku, przez co unika długiego postępowania sądowego.

KEYWORDS

record of debt collection, debt collection object record, will, disposition, inheritance proceedings.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., (Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

Nowelizacja ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 18 marca 2011 r., (Dz. U. z 2011 r. Nr 85, poz. 458).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy- Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3018, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf>.

Opracowania:

Górecki J., *Zapis windykacyjny- uwagi de lege ferenda, Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*, Kluczbork 2007.

Skowrońska- Bocian E., *Komentarz do Kodeksu cywilnego, Księga czwarta. Spadki*, Warszawa 2011.

Stempniak A., *Nowelizacja Kodeksu cywilnego w zakresie prawa spadkowego*, „Monitor Prawniczy”, 12/2011.

Turłukowski J., *Zapis windykacyjny Komentarz*, Warszawa 2011.

Witczak H., *Zmiany w prawie spadkowym- zapis windykacyjny*, „Monitor Prawniczy”, 20/2011.

Żukowski W., *Projektowane wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego prawa spadkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, z. 4, 2010.

NOTA O AUTORZE

Karolina Sidorska- studentka III roku prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Gospodarcze w Stalowej Woli. Kontakt: karoolasidorska@gmail.com

SUMMARY

This article concerns general problems, the subject as well as the essence of the collection clause. Moreover, the author considers signification of this institution for Polish law of inheritance. This provision extends the possibility of testing since person who write the testament is able to preordain in the testament. Remaining in the form of notarial deed, the testament is composed of parts of inheritance for particular persons.

To conclude, provision receiver inherits only after the opening of the testament and due to this fact he is able to avoid long legal proceedings.